

ההבדל שביניהם הוא לא רק אם גלות היא בכלל הדברים שהקב"ה מתחרט עליהם או לא, אלא גם בתוכן הדברים. שהרי בבבלי נאמר "ארבעה מתחרט עליהן הקב"ה שבראם" ובירושלמי הלשון הוא "שלושה ברא הקב"ה ותהא שבראן". היינו שלבבלי החרטה והבריאה באות כאחת, ואילו לירושלמי הבריאה והחרטה הם שני ענינים.

החרטה למעלה אינה כפשוטה ח"ו, אלא שבזה מודגש הענין השלילי שבדבר. לאידך בהדגשת העובדה שבירושלמי - "ברא הקב"ה" - משמע שישנו גם צד הטוב שבהם, והסבר הדברים הוא: לדעת הבבלי ההווה מכריע, ומכיוון שכך הרי שבהווה יצר הרע והגלות הם דברים שליליים המיצרים לישראל. אבל לדעת הירושלמי העתיד מכריע ובעתיד יהפכו "הכשדים והישמעאלים" לחיוב שנאמר "והיו מלכים אומניך וכו'".³⁸ וכך גם יצה"ר שלא יתבטל אלא יהפוך לטוב ולכן אינו מונה את הגלות כי זו בודאי תתבטל.

אוצר החכמה

יסוד נוסף הוא, שלדעת הירושלמי הכשר המצוה וקיומה בהידור, גובר על קיומה המיידית, ולבבלי קיום המצוה בזמנה הוא עיקר גם אם בא על חשבון הכשר המצוה וקיומה בהידור.

לירושלמי
הכשר
המצוה גובר
ולבבלי
קיומה
המיידית

בכך הוא מבאר³⁹ את שינוי הלשונות במאמר הגמ' שבסיום מסכת קידושין: "תניא רשב"א אומר מימי לא ראיתי צבי קייץ וארי סבל ושועל חנוני, והם מתפרנסים שלא בצער, והם לא נבראו אלא לשמשני, ואני נבראתי לשמש את קוני. מה אלו שלא נבראו אלא לשמשני מתפרנסים שלא בצער אני שנבראתי לשמש את קוני אינו דין שאתפרנס שלא בצער, אלא שהרעותי את מעשי וקיפחתי את פרנסתי". אבל בירושלמי הובא

38 ישעי' מט, כג.

39 לקו"ש חלק טו, עמ' 447 ואילך.

מאמר זה בשני שינויים: האחד שמקדים ארי סבל לצבי קייץ, והשני שמוסיף גם זאב מוכר קדירות.

כל העולם לא נברא אלא בשביל ישראל שיעסקו בתורה ובמצוות⁴⁰ וכך גם כל החיות, ומחדש רשב"א ענין נוסף בשלושת סוגי החיות שהביא, שהם נבראו לשמשני באופן שאני משמש את קוני ושלושת הפעולות המתבצעות על ידי חיות אלו הן משל על פעולות האדם בקיום התורה והמצוות.

צבי קייץ הוא המייבש קציעות בשדה⁴¹ ושומרם במקום האור והשמש עד שיהיו מיובשים וראויים למאכל. והוא משל למצוות שאין האדם יכול לקיימן מחמת חוסר ידיעתו במהות המצוה או חוסר מוכנתו של הדבר העתיד להפוך לתשמיש קדושה שצריך להביאו למקום האור היינו לידי בירור ולימוד אופן עשיית המצוה או למקום בו יוכן הדבר להיות ראוי להיות תשמיש מצוה.

ארי סבל הוא המוליק את הקציעות ממקום למקום והוא משל על יהודי שלצורך קיום המצוה בחפץ מסוים צריך להביאו למקום אחר, כמו למשל דבר הנמצא בשוק של ע"ז⁴². שועל חנווני הוא המעביר את הקציעות מרשותו של האחד לרשותו של האחר ומסמל את זה שלצורך קיום המצוה בחפץ מסוים צריך קודם כל היהודי להעבירו לרשותו, וע"ד "עמון ומואב טיהרו בסיחון"⁴³ שכדי שעמון ומואב יהפכו לארץ נושבת שיכולים לקיים שם תומ"צ חייב הדבר לבא דרך כיבוש סיחון.

40 כדברי הרמב"ם בהקדמה לפיה"מ ד"ה אחר כן ראה להסתפק.

41 לשון רש"י שם.

42 ראה ע"ז יא, ב. יז, סע"א ואילך. טוש"ע יו"ד רסקמ"ט. אה"ע רסכ"א.

43 חולין ס, ו. וראה פרש"י חקת כא, כו.

כשם שהוא בקיומן של מצוות כך הוא גם בהכנתן והכשרתן, ובזה נחלקו הבבלי והירושלמי האם יש לקיים את המצוה מיד ובהודמנות הראשונה, או שצריך לחכות עד שאפשר יהיה לקיימה בהידור.

לכן הקדים הבבלי צבי קייץ לארי סבל שטבע התאנים ש"אין לקיטתן כאחת אלא יש באילן זה מה שנגמר היום ויש בו מה שיגמר לאחר כמה ימים"⁴⁴, ולשיטת הבבלי יש להתחיל במצוה ברגע הראשון שנתאפשר הדבר ואין לחכות עד שתצטבר כמות גדולה ויצטרכו ל"ארי סבל", אבל הירושלמי הקדים ארי סבל לצבי קייץ ללמדך שיש להמתין לכמות גדולה של תאנים המצריכה ארי סבל ... היינו לקיום המצוה בהידור.

דוגמא לשיטתם הנ"ל מצינו במשנה:⁴⁵ "חל (יוה"כ) להיות בערב שבת שעיר של יום הכיפורים נאכל לערב (בלילי שבתות אע"פ שאין יכולין לבשלו בשבת) והבבלים אוכלין אותו כשהוא חי". הגם שבכך חסר בקיום המצוה של אכילת הקדשים "למשחה לגדולה"⁴⁶.

ביסוד זה יתבאר גם שינוי הלשון בין תרגום אונקלוס לתרגום יונתן בן עוזיאל על הפסוק⁴⁷ "בנימין זאב יטרוף", שכוונתו לצד המזבח שבחלק בנימין שעליו נותנים דמים. אונקלוס תירגם "בנימין בארעי" תשרי שכינתא ובאחסנת' יתבני מקדשא", משא"כ תרגום יונב"ע כתב "... ובאחסנת' יתבני בית מוקדשא".

התרגום אונקלוס הוא תרגומה של בבל⁴⁸ משא"כ תיב"ע הוא תרגום ארץ ישראל⁴⁹, ולכן הדגיש את ההכשרה וההכנה כי בית המקדש הוא

44 רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ב, ה"ב. וראה פיה"מ ורע"ב פ"א פ"א, מ"ד.

45 מנחות צט, ב.

46 קרח יח, ח. ספרי ורש"י שם זבחים צא, א. וש"נ. וראה שו"ת חכם צבי ס"ב דחיוב גמור היא.

47 בראשית מט, כז.

48 ערוך ע' חלזון הא'. מוסף הערוך ע' אשן הב'. תוד"ה כל מנחות מד, א. ועוד.

49 ראה מוסף הערוך שם. שם הגדולים מערכת ספרים ערך תרגום יונתן בסופו.

הכנה והכשרה לעבודת הקרבנות - "בית מוכן לה' להיות מקריבים בו קרבנות"⁵⁰ משא"כ האונקלוס כתב רק מקדשא (ולא בית מוקדשא) כי לדידו העיקר הוא המצוה עצמה (הקרבת קרבנות)...ולא הכשרה.

ביאור
הבבלי דרך
הירושלמי

כאמור לעיל, לימדתנו משנתו שהירושלמי הוא גם עזר ללומדים בבבלי, ולעתים אין הבבלי מתבאר אלא מתוך עיון בגמ' המקבילה לו בירושלמי. דוגמא לדבר אנו מוצאים בהדרן⁵¹ שאמר לביאור שיטת ב"ש וב"ה בש"ס באחת משבע המחלוקות שהביא שם לשיטתם ממסכת פסחים⁵²:

"עד היכן הוא אומר (הלל בפסח לפני אכילתו) ב"ש אומרים עד אם הבנים שמחה ובית הלל אומרים עד חלמיש למעיינו מים"⁵³ ולביאור מחלוקתם הוא הולך אצל הירושלמי:⁵⁴ "אמרו להן ב"ש וכי יצאו בני ישראל ממצרים (קודם אכילת הפסח) שהוא מזכיר יציאת מצרים? אמרו להן ב"ה, אילו ממתין עד קרות הגבר עדיין לא הגיעו לחצי גאולה, היאך מזכירין גאולה ועדיין לא נגאלו, והלא לא יצאו אלא בחצי היום.... אלא מכיוון שהתחיל במצוה אומר לו מרק".

על פי הירושלמי הוא מגלה לעינינו סברת מחלוקתם: שיטת ב"ש היא שאזלינן בתר בכח. היינו, כשנוצרה האפשרות להתרחשות דבר-מה בעולם, רואים אותה ב"ש כאילו כבר התרחשה. אבל לב"ה אזלינן בתר בפועל ויש להתחשב בכל ענין רק אם התרחש בעולם בפועל.

ב"ש ההולכים אחר הבכח,⁵⁵ מחייבים להזכיר יציאת מצרים רק אחר חצות שהוא זמן היציאה בכח, כי אז - אחר מכת בכורות - ניתנה הרשות

50 רמב"ם ריש הל' בית הבחירה.

51 גדפס בתורת מנחם שנת תשמ"ח ח"ב בסופו.

52 ההדרן הובא כאן בפרק האגדה במשנתו.

53 פסחים קטז, ב - במשנה.

54 פסחים פ"י, ה"ה.

55 ראה גם קה"ע לירושלמי שם (וכ"ה גם במנחת בכורים לתוספתא שם) "דסברי ב"ש דהגאולה והיציאה בחצות היתה". ולכאורה צ"ל, שהכונה בזה היא לענין נתינת רשות, כבפנים.